

лекцій. Наукова думка.

Огородник, І. & Русин, М. (1997). *Українська філософія в іменах*. Либідь.

Рудницька, М. (1998). *Статті. Листи. Документи* (М. Дядюк, Упор.). Місіонер.

Чижевський, Д. (1931). *Нариси з історії філософії на Україні*. Український Громадський Видавничий Фонд.

Kulyk, O. (2022). What is Ukrainian Philosophy? *Visnyk of the Lviv University*, 44, 71–76. <https://doi.org/10.30970/ppp.2022.44.8>.

Warren, K. (Ed.). (2009). *An Unconventional History of Western Philosophy*. Rowman & Littlefield Publishers.

Епістемології панування

Стефанія Сідорова

Київський національний університет ім. Т. Шевченка (Київ)

Епістемологічні системи (епістемологічні фреймворки або епістемології, далі – ЕС) – це інструменти структурування світу, зрозумілого носіям ЕС. Вони забезпечують умови для продукування знання та володіння ним, зокрема, спільні епістемічні ресурси (collective epistemic resources), епістемічні практики тощо (Dotson, 2014). ЕС не так інтерпретують світ, як визначають те, що *може* і *не може* бути інтерпретованим чи пізнаним.

Крісті Дотсон визначає трирівневу структуру епістемічних несправедливостей¹ в ЕС (Dotson, 2014). Найскладнішими для усунення є несправедливості третього ступеня, які не редукуються до інших вимірів соціального і продукуються самими ЕС. Існуватиме таке знання, яке неможливо включити в картину світу, утворену деякою ЕС; носії такого знання можуть бути невинувато виключені з цієї системи (epistemic exclusion). Епістемологічні системи, які не спрямовані на усвідомлення

1 Епістемічні несправедливості – це несправедливості, які кривдять дівців як *знавців*.

носіями меж ЕС, творять «лиху магію», тобто чинять епістемічне пригноблення (epistemic oppression) (Berenstain et al., 2022).

Я протиставляю дві групи епістемологічних систем: *епістемології спротиву* (epistemologies of resistance, Medina, 2013) та *епістемології панування* (epistemologies of dominance). Перші виникають у маргіналізованих спільнотах як відповідь на існування панівних ЕС. Другі, по-перше, *домінують* у відповідних їм суспільствах, по-друге, *вибудовані для домінування* цих суспільств (а також певних соціальних груп у межах цих суспільств, певних підгруп у межах груп тощо). Тобто вони водночас панують і забезпечують епістемічні основи для панування².

Надалі я перерахую деякі інструменти панування таких ЕС. Оскільки сьогодні українці усвідомлюють себе як історично колонізованих, я обмежусь саме колонізаційним виміром:

- *герменевтичне насилля* – знищення герменевтичних ресурсів корінних народів. У цьому контексті, *лінгвістична колонізація* як знищення *не слів, а світів* (Berenstain et al., 2022) постає на структурному, а *лінгвістичний тероризм* – на транзактному рівні (Anzaldúa, 1987) (е. г. численні заборони української мови в Російській імперії);

- *епістеміцид* – знищення знань та способів знати (de Sousa Santos, 2007). Його метою є монополізація знання. Часто супроводжується геноцидом: якщо знання є втіленим, а не записаним, тоді палять людей, а не книжки (е. г. Олекса Тихий (1972) писав про масову асиміляцію українців Донеччини як про інтелектуальний геноцид);

- *культурний газлайтинг* – інструмент колонізації для підриву інтелектуальної впевненості носіїв пригноблювальної культури, що змушує її носіїв сумніватися у своїх переконаннях та здоровому глузді (Ruíz, 2020) (е. г. заперечення Голодомору);

- *культурне викрадення та апропріація* – привласнення культурних та інтелектуальних надбань підкореної культури

2 Принаймні з найбільшим епістемічним капіталом. Не всі носії ЕС отримують від неї однакові вигоди. Носієм певної епістемології панування може бути людина, яка є епістемічно маргіналізована цією ж системою.

панівною (e.g. «російський філософ» Сковорода);

- *інтелектуальне стирання* – виключення з канонів, невизнання досягнень, уникнення згадок про знавців або світогляд підкорених народів (e.g. зміна кримських топонімів після депортації кримлар);

- *дистрибутивна несправедливість*: контроль над розподілом та доступом до епістемічних ресурсів та практик (e.g. наслідки ліквідації братських шкіл).

У світах, тераформованих колоніальними епістемологіями та їхніми нормативними практиками, епістемічне пригноблення – це стандарт, а не виняток (Berenstain et al., 2022). Репресивна дія епістемологій панування не обмежується переліченим, а виходить далеко за межі практик колонізації. Більшість наших епістемологій є епістемологіями панування хоча б, в тому сенсі, що виправдовують панування людини над не-людськими істотами.

Хоча кожна епістемологічна система має свої обмеження, не всі епістемологічні системи є системами панування. І хоча жодна епістемологічна система не є ідеальною, є різниця між системами, які приховують те, що спричиняють несправедливість, і системами, які дозволяють побачити несправедливості, – а отже і виправляти їх.

Список посилань:

Тихий, О. (1972). Думки про рідний Донецький край. *Голос України*. <https://olexa.org.ua/tvory/tvor01.htm>

Anzaldúa, G. (1987). *Borderlands = la frontera : The New Mestiza*. San Francisco: Spinsters/Aunt Lute.

Berenstain, N., Dotson, K., Paredes, J., Ruíz, E., & Silva, N.K. (2022). Epistemic Oppression, Resistance, and Resurgence. *Contemporary Political Theory*, 21, 283–314.

De Sousa Santos, B. (2007). General Introduction. In de Sousa Santos, B. (Ed.), *Democratizing Democracy*, xvii–xxxiii. London: Verso.

Dotson, K. (2014). Conceptualizing Epistemic Oppression. *Social Epistemology*, 28(2), 115–138.

Medina, J. (2013). *The Epistemology of Resistance*. Oxford: Oxford University Press.